

4 Studiepoengproduksjon i samisk i høgere utdanning

Kevin Johansen, Cand.polit. fra Universitetet i Tromsø / Universidad de Granada. Seniorrådgiver Fylkesmannen i Nordland

Sammendrag:

Fagpersoner med kompetanse i samisk på høgere nivå er nødvendig for å sikre at samfunnets behov for samisk kompetanse blir dekket. I ei tid der behov for høgere samisk kompetanse er økende, er det viktig å få et bilde av om studiepoengproduksjonen i samisk, basert på avlagte eksamener i språket ved høgere utdanningsinstitusjoner, er økende eller går ned.

Studieprogrammer i samisk på høgere nivå vil være med på å styrke samiske språks status både i samiske samfunn, og i storsamfunnet. Artikkelen ser på tendensen i høgere utdanning i samisk de siste fem årene, både for sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk. Eksamener i samisk språk er i denne perioden avlagt ved Samisk høgskole, Universitetet i Tromsø, Universitetet i Nordland og Høgskolen i Nord-Trøndelag.

4.1 Innledning

Det har i en årrekke vært mye oppmerksomhet rundt samiske elevtall i skolen og i hvilken grad disse går opp eller ned. Høgere samisk språkutdanning har det derimot vært mindre interesse for.

Høgere utdanning i samiske språk er av stor betydning for at samisk skal være et språk som brukes på alle arenaer i samfunnet. En av verdens fremste lingvister, amerikansk-jødiske Joshua Fishman, opererer med åtte stadier for språkbruk ut fra hvor og på hvilket nivå språket brukes:

1. *Rekonstruere språket*
2. *Besteforeldre og noen barnebarn snakker det*
3. *Brukes i familien, heim og nabolag*
4. *Brukes under uformell utdanning*
5. *Skolespråk*
6. *Arbeidsspråk*
7. *Benyttes av massemedier og i offentlige etater*
8. *Brukes overalt og på et høgt nivå*

Som vi ser av kategoriseringen, er det øverste nivået av språkbruk at språket brukes *overalt og på et høgt nivå*. Jo nærmere et språk befinner seg kategori 8, jo sterkere vil språket stå. For at samiske språk skal være levende samfunnsspråk og ikke bare nettverksspråk, må de altså helst brukes på de fleste domener i samfunnet, og samisktalende må være i stand til å bruke språket på disse arenaene. Terminologiutvikling og bruk av samisk i høyere utdanning og forskning er sentrale momenter for å sikre at samisk kan brukes overalt og på et høgt nivå.

Derfor er det betydningsfullt å ha kunnskap om studiepoengproduksjonen i samisk og se utviklinga av den over tid. Dette kan bidra til at myndighetene treffer beslutninger om målrettede tiltak for å styrke bruken av samisk på høgt nivå, og for å vurdere hvor behovet for differensierte virkemidler er nødvendige.

Artikkelen omhandler studieproduksjonen ved høyere utdanningsinstitusjoner i Norge som tilbyr studier i samisk språk i høyere utdanning. Tidsperspektivet vil være de fem foregående studieårene. Avlagte doktorgrader tas ikke med i denne framstillinga. Her vises det til *Samiske tall forteller 4*.

4.2 Samisk høyere utdanning i et historisk perspektiv

Universitetet i Oslo var den første institusjonen som tilbydde samisk høyere utdanning i Norge. Der var det et professorat i samisk så langt tilbake som på 1870-tallet. Etter hvert ble det også utvikla samiske kurs ved Universitetet i Tromsø. I en periode var det dessuten samiske kurs ved blant annet lærerutdanninga i Alta. Samisk høgskole ble oppretta i 1989. Formålet var å dekke det samiske samfunnets behov og styrke samisk kompetanse.

Under opprettinga av Universitetet i Tromsø i 1972 ble det påpekt at institusjonen hadde en rekke oppgaver å ivareta i Nord-Norge når det gjaldt å tjene landsdelens behov innenfor samfunnslivet i vid forstand. Særlig ble behovene til den samiske befolkning understreket¹, og utdanning i samisk språk har vært gitt ved UiT siden starten av.² Som en følge av Stortingets behandling av St.meld. 34 (2001–2002) *Kvalitetsreformen om høyere samisk utdanning og forskning* ble universitetet tillagt et nasjonalt ansvar for samisk og urfolksrelatert forskning, utdanning og formidling. Styrking av samisk språk ble videre et av de viktigste tiltakene i realiseringen av universitetets egen samiske strategiplan.

---

¹ *Samisk forskning og undervisning ved Universitetet i Tromsø*, rapport juni 1989, NOU 2000:3

² For nærmere beskrivelse av den tidlige utdanningen i samisk ved UiT, se vedlegg til *Samisk forskning og høyere utdanning ved UiT*, 1989

Samisk høgskole og Universitetet i Tromsø tilbød i hovedsak kurs i nordsamisk.³ Studenter som ønsket høgere utdanning i lulesamisk og sørsamisk, reiste ofte til svenske universiteter for å gjennomføre språkstudiene der.

I 1980 tok Lærerutdanningsrådet kontakt med Levanger lærerhøgskole (som ble en del av Høgskolen i Nord-Trøndelag etter høgskolereformen i 1994), med ønske om at Levanger lærerhøgskole skulle ta ansvar for å opprette en halvårsenhet i sørsamisk. Studiet starta opp høsten 1981, og i 1988 ble det tilsatt en stipendiat i sørsamisk.

Bodø lærerhøgskole (som seinere ble Høgskolen i Bodø og så Universitetet i Nordland) oppretta et artiumkurs i lulesamisk tidlig på åttitallet. I 1985 starta lulesamisk I på 30 studiepoeng⁴. En stipendiat i lulesamisk ble tilsatt i 1985, og i 1999 ble det tilsatt høgskolelektor. Høgskolelektoren var et konkret resultat av stipendiatstillingen ved at den første hovedfagseksamenen i lulesamisk ble avlagt i 1999.

I 2000 ble en professor II i lulesamisk tilsatt. I 2012 ble det første kullet på bachelor i lulesamisk tatt opp ved Universitetet i Nordland med hele 21 studenter.

4.3 Betydningen av samisk språk ved universiteter og høgskoler

For at samiske språk skal være levende samfunnspråk, er det viktig at de kan brukes på de fleste domener i samfunnet, slik Fishman påpeker. Derfor er det nødvendig at enkelte innehar høgere formalkompetanse i samiske språk. Høgere utdanningstilbud i samisk er med på å øke samiske språks status både hos samer og i storsamfunnet. En rekke studier har vist at å *ta tilbake* språket er en viktig del av selvbestemmelsen for urfolk og minoriteter.

I samfunnet er det en stadig økende etterspørsel etter kandidater med høg samiskspråklig kompetanse, både innenfor utdanning, i byråkratiet, som språkarbeidere og i medier, for å nevne enkelte institusjoner. Høgere utdanningstilbud i samisk er også avgjørende for at samisk skal kunne brukes som *forskningsspråk*.

4.4 Ansvarsfordeling for samisk i høyere utdanning

Samisk høgskole er i en helt spesiell posisjon ved at den har samisk som både undervisnings-, forsknings- og administrasjonsspråk og også har et overordna

---

³ Begge institusjonene har vært eller er involvert i sørsamisk høgere utdanning, som det framkommer seinere i artikkelen. Med kurs menes her emner og studier ved en høgere utdanningsinstitusjon som gir studiepoeng, og ikke det mer generelle begrepet *kurs* som omfatter alle slags former for kompetanseheving.

⁴ På denne tida het det vektall, ett vektall tilsvarer tre studiepoeng.

ansvar for all samisk høgere utdanning i Norge. Sammen med universitetet i Tromsø står skolen for den største studiepoengproduksjonen i samisk, og det er i hovedsak i nordsamisk.

Høgskolen i Nord-Trøndelag (som på det aktuelle tidspunktet het Levanger lærerhøgskole) fikk det formelle ansvaret for sørsamisk høgere utdanning i 1986. Universitetet i Nordland (som på det aktuelle tidspunktet het Høgskolen i Bodø) ble av Utdannings- og forskningsdepartementet tildelt ansvaret for lulesamisk høgere utdanning i 1989. Som jeg har vist ovenfor, var det imidlertid høgere språkstudier i Nordland og Nord-Trøndelag også før de nevnte institusjonene fikk det formelle ansvaret fra departementet.

I noen tilfeller har kursene blitt utvikla i samarbeid mellom flere høgere utdanningsinstitusjoner, for eksempel tilbys sørsamisk 3 som et samarbeid mellom Høgskolen i Nord-Trøndelag og Universitetet i Tromsø⁵. Sametingets voksenopplæringsprogram i samisk har gitt resultat. Samisk høgskole tilbyr i 2012–2013 kurs gjennom voksenopplæringsprogrammet i flere samiske språk. I sørsamisk tilbys kursene i samarbeid med Aajege – sørsamisk språk- og kompetansesenter i Røros.

4.5 Studiepoengproduksjon i sørsamisk

Som nevnt i innledningen har Høgskolen i Nord-Trøndelag ansvaret for sørsamisk i høgere utdanning, men det tilbys også kurs i samarbeid med Universitetet i Tromsø, og Samisk høgskole tilbyr kurs i samarbeid med Aajege.

Tabell 4.1⁶ Studiepoengproduksjon ved Høgskolen i Nord-Trøndelag

	2008	2009	2010	2011	2012
Sørsamisk 1	102				
Sørsamisk begynneropplæring					90
Sørsamisk 2		180	60		150
Sørsamisk litteratur og kultur				42	6
Sørsamisk språkkunnskap				102	60
Med joik som utgangspunkt			138		120
Totalt	102	180	198	144	426

Den totale studiepoengproduksjonen i sørsamisk viser her en prosentvis svært klar framgang, 418 prosent på fem år! Samtidig var det en sped begynnelse med bare

⁵ Sørsamisk 3 er et kurs på 2000-nivå som kvalifiserer for opptak til master. Studiepoengene for dette kurset tilfaller Universitetet i Tromsø.

⁶ Et fulltidsstudium over ett år tilsvarer 60 studiepoeng.

102 studiepoeng totalt i 2008. Deretter øker antall avlagte studiepoeng sterkt i 2009 og øker litt for 2010. I 2011 får vi en nedgang før 2012 blir et rekordår med hele 426 studiepoeng.

Noe av forklaringa på den klare framgangen i studiepoengproduksjonen i sørsamisk språk er at det har blitt en økende bevissthet og interesse for sørsamisk høgere utdanning. En annen forklaring er at det er et økende studietilbud i sørsamisk. Tidligere studerte mange sørsamisk på svensk side, men nå har man mer å velge i ved norske læresteder.

I 2012 ble det avlagt eksamener i fem ulike sørsamiske fag, mens det i 2008 bare ble avlagt eksamen i ett kurs. Det ser derfor ut til at et større mangfold i studieporteføljen øker interessen for å studere samisk. Tabellen viser også at det er varierende kontinuitet i kurstilbud. Mens det har vært produsert studiepoeng i sørsamisk 2 i tre av fem år, har det bare vært avlagt eksamen i sørsamisk 1 ved ett tilfelle.

Noe overraskende er det at det bare er produsert totalt 90 studiepoeng i sørsamisk begynneropplæring. Dette kurset krever ikke forkunnskaper i samisk språk på samme måte som sørsamisk 1 og sørsamisk 2. Fra andre steder har man observert en betydelig interesse for samiskkurs for nybegynnere, ikke minst ved Universitetet i Tromsø med bachelor og master i samisk som fremmedspråk.

Trolig vil en noe større kontinuitet kunne sikre større studentkull for sørsamisk. Samtidig tilsier både få lærekrefter og et begrenset rekrutteringsgrunnlag at det neppe vil være hensiktsmessig å tilby alle kurs hvert år, selv om det hadde vært praktisk mulig. 426 studiepoeng i toppåret 2012 tilsvarer 7,1 ekvivalenter eller studentenheter, slik at det fortsatt er relativt få studenter det er snakk om. Uansett er det positivt at studiepoengproduksjonen i sørsamisk øker. Hvis dette er en tendens som vedvarer, vil det ha stor betydning for språklig kompetanseoppbygging i sørsamisk.

Tabell 4.2 Studiepoengproduksjon ved Samisk høgskole

	2008	2009	2010	2011	2012
Duodji og sørsamisk språkteori			180		

Tabellen viser et kurs det har vært avlagt studiepoeng i ved en anledning. Samisk høgskole har et allsamisk perspektiv og slik sett et ansvar for alle samiske språk i hele Sápmi. Som vi så i tabell 1.1, har Høgskolen i Nord-Trøndelag hoveddelen av sørsamiske språkstudenter, i og med at de har et særskilt ansvar for sørsamisk.

Tabell 4.3 Studiepoengproduksjon i sørsamisk totalt

	2008	2009	2010	2011	2012
Høgskolen i Nord-Trøndelag	102	180	198	144	426
Samisk høgskole			180		
Totalt	102	180	378	144	426

Når vi her ser på sørsamisk studiepoengproduksjon totalt, bidrar produksjonen ved Samisk høgskole i 2010 til at den totale studiepoengproduksjonen i sørsamisk i 2010 ligger nær toppåret i 2012. I og med at Samisk høgskole kun produserte studiepoeng i sørsamisk dette ene året, er det vanskelig å trekke slutninger omkring temaet, men det er likevel nærliggende å anta at hvis flere institusjoner tilbyr kurs i samiske språk, vil den totale studiepoengproduksjonen i samisk øke. Årsakene til dette kan være mange. Nærhet til lærestedet vet vi har en effekt når det gjelder søkningen til ulike kurs, også samisk. I tillegg kan flere tilbydere bidra til et kompletterende samisk studietilbud ved at de har ulik vinkling og faglig tilnærming til kursene.

4.6 Studiepoengproduksjon i lulesamisk

Universitetet i Nordland har ansvar for lulesamisk høgere utdanning i Norge. Kursene tilbys i stor grad som fleksible forelesninger med studiesamlinger ved Árran lulesamisk senter på Drag og ved campus i Bodø.

Tabell 4.4 Studiepoengproduksjon i lulesamisk

	2008	2009	2010	2011	2012
Lulesamisk 1		138	288	18	
Lulesamisk 2			150	258	
Bachelor i lulesamisk					306
Totalt		138	438	276	306

Også i lulesamisk ser vi en positiv framgang i studiepoengproduksjonen. I 2008 ble det ikke produsert et eneste studiepoeng i lulesamisk. I 2009 kom man i gang med 138 studiepoeng. På de fire årene fra 2009 til 2012 har økningen vært på 222 prosent! For lulesamisk ser vi at 2010 er toppåret. Vi ser at for 2010 var det lulesamisk 1 som hadde en betydelig produksjon, 288 studiepoeng, mens lulesamisk 2 hadde en nesten like stor produksjon året etter. Dette kan tyde på at det har vært samla opp en relativt stor gruppe studenter som har fulgt disse to kursene og så starta på bachelor i lulesamisk da det studietilbudet ble oppretta.

På den ene siden kan man frykte at lulesamisk dermed har brukt mye av potensialet, ved at det vil være få nye studenter å rekruttere når denne gruppa er ferdig med bachelor. At det ikke har vært studiepoengproduksjon i lulesamisk 1 og lulesamisk 2 i 2012, betyr imidlertid ikke at ingen studenter har vært interessert i disse kursene, men at de ikke ble tilbudt dette året. Når kurs avvikles med jevne mellomrom i stedet for årlig, kan man ikke alltid si noe sikkert om etterspørselen øker eller minker. Men med hele 21 studenter på bachelorprogrammet i lulesamisk ved Universitetet i Nordland kan man vente stor studiepoengproduksjon i lulesamisk i flere år framover.

4.7 Studiepoengproduksjon i nordsamisk

Ved Samisk høgskole er praktisk talt alle kurs på samisk. I denne tabellen er det kun valgt ut kurs i samisk språk og ikke kurs på samisk eller kurs med samisk innhold.⁷ Når det gjelder kurstilbud på samisk, er Samisk høgskole i ei særstilling ved at de tilbyr nesten 100 kurs på samisk.⁸ Dette utgjør omtrent tre firedeler av alle kurs som tilbys på samisk ved høgere læresteder i Norge.

Tabell 4.5 Studiepoengproduksjon ved Samisk høgskole

	2008	2009	2010	2011	2012
Nordsamisk semesteremne	270	252	300	300	30
Nordsamisk innføringskurs 1	72				
Nordsamisk morfologi og syntaks				78	
Samisk språk og litteratur 1			210	12	
Samisk språk og samisk litteratur 2		480	168	18	
Samisk språk og samisk litteratur 3	330	42			
Bachelor i samisk språk og litteratur		18		372	402
Samisk i praktisk læringssituasjon, innføringsstudium del 1		408		180	270
Samisk i praktisk læringssituasjon, innføringsstudium, del 2			180	210	150
Totalt	672	1200	858	1170	852

Tabell 4.5 viser at Samisk høgskole er den institusjonen som har produsert flest studiepoeng i samisk språk i perioden, med totalt 4752. I og med at Samisk høgskole også har flest studietilbud, ser vi en klar sammenheng mellom studietilbud og studiepoengproduksjon ved at jo flere studietilbud et lærested tilbyr i samisk, jo større blir studiepoengproduksjonen. Innføringskurs i samisk har ikke like stor andel av studiepoengproduksjonen ved Samisk høgskole som

⁷ Ved Samisk høgskole gjennomføres som nevnt stort sett alle kurs på samisk. På lærerutdanningene har de også egne emner i samisk. Disse er ikke medregnet her.

⁸ *Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning* (Butenschøn-utvalgets rapport 2012).

ved andre læresteder, fordi en større andel av studentene her er morsmålbrukere i samisk. Tabellen viser også at 2009 var toppåret for studiepoengproduksjonen ved Samisk høgskole i denne perioden, og at tallene har gått opp og ned i perioden. Dette skiller seg fra de andre lærestedene som tilbyr kurs i samisk på høgere nivå, ved at de har hatt økning stort sett hele tida. Det kan være ulike årsaker til denne forskjellen. I andre artikler ses det på elevtallet som har samisk i grunnskolen og i videregående opplæring. Her kan man se at i byer og større tettsteder velger elever i større grad samisk nå, mens elevtallet ikke har økt i tradisjonelle samiske områder. Det kan tyde på at elevtallet i samisk til en viss grad har maksimalisert potensialet i samiske områder, men at det har vært et ubenyttet potensial i byer. Når den totale studiepoengproduksjonen i samisk øker, medfører det likevel at det samiske samfunnet er vinneren, uavhengig av ved hvilken institusjon studiepoengene produseres. Det er en styrke for samiske samfunn og for samiske studenter at de kan velge å studere samisk ved flere institusjoner, og det må også antas å være en kvalitativ styrke at flere institusjoner tilbyr kurs i samisk.

Tabell 4.6 Studiepoengproduksjon ved Universitetet i Tromsø⁹

	2009	2010	2011	2012
Samisk som fremmedspråk, innføringskurs I		420	160	680
Nordsamisk som fremmedspråk, Praktisk nordsamisk II	50		70	
Nordsamisk som fremmedspråk, grammatikk I			250	
Nordsamisk som fremmedspråk, grammatikk II	120	20	160	60
Nordsamisk som fremmedspråk, grammatikk III		45		15
Samisk språkvitenskap, samisk språkhistorie og komparativ dialektologi	50	30		50
Samisk språkvitenskap, språkstrukturen i nordsamisk II	30			
Samisk språkvitenskap, introduksjon til samisk lingvistikk		20		50
Samisk språkvitenskap, språk i samfunnet og tospråklighet		20		50
Samisk språkvitenskap, fordypning i samisk syntaks		10	20	
Samisk språkvitenskap, teori og metode	10		10	10
Samisk språkvitenskap, morfosyntaks og syntaks			30	
Samisk språkvitenskap, skrivekurs			30	
Spesialemne i samisk språkvitenskap		60	10	
Samisk litteraturvitenskap, nordsamisk urfolkslitteratur	30	10	40	
Samisk litteraturkunnskap, eldre samisk diktning i et kulturhistorisk perspektiv		20		50
Samisk litteraturvitenskap, moderne samisk diktning		10		30
Samisk litteraturvitenskap, moderne prosa		10		10
Spesialemne i samisk litteraturvitenskap		10		
Moderne samisk lyrikk		20		10
Samisk teksttolkningshistorie og urfolkskritikk	30			
Samiske språkpraksiser		10		40
Nordsamisk som fremmedspråk, nordsamisk litteratur/kulturkunnskap		30		30
Mastergradsoppgave i samisk språk			120	
Totalt	320	745	900	1085

Som vi ser av tabellen, står Universitetet i Tromsø for den største studiepoengproduksjonen i samisk siste år, og institusjonen har også veldig mange ulike kurs å tilby. Universitetet i Tromsø har økning i studiepoengproduksjonen hvert år. Fra 2009 til 2010 mer enn dobler de studiepoengproduksjonen. Økninga avtar noe etter det, men det er hele tida ei økning i produksjonen.

Hvis vi ser nærmere på hvilke kurs i samisk det avlegges flest studiepoeng i ved Universitetet i Tromsø, er nordsamisk som fremmedspråk klart størst. De ulike kursene i nordsamisk som fremmedspråk står for over halvparten av den totale studiepoengproduksjonen de tre siste årene. Denne produksjonen øker også for

⁹ Tall for 2008 er ikke tilgjengelige.

hvert år fra 2010 til 2012. Gjennom hele 2000-tallet har det vært ei bevisst strategisk satsing ved Universitetet i Tromsø på samisk begynneropplæring. Og nå starter UiT et nytt masterfag på lærerutdanningen som skal utdanne flere lærere til elever som ønsker samisk som andrespråk.¹⁰

Tabellen viser en betydelig interesse for å lære samisk blant dem som ikke har samisk som morsmål og blant ikke-samer. Det må kunne sies å være positivt, og det bidrar til å bygge tverrkulturell forståelse, et poeng som ble påpekt av FNs spesialutsending for urfolks rettigheter, James Anaya, i diskusjonen i etterkant av hans framlegging av FN-rapporten om samenes situasjon i Norden.¹¹ Det finnes flere eksempler fra andre minoritetsspråkområder på at det har hatt en positiv effekt for språket at andre også lærer og bruker det. For at samisk skal kunne brukes på høyere nivå, er det viktig at det ikke bare avlegges studiepoeng i samisk som fremmedspråk, men at også morsmålbrukere tar høyere utdanning i samisk. Hvis vi ser bort fra samisk som fremmedspråk, får man denne tabellen for nordsamisk studiepoengproduksjon ved Universitetet i Tromsø:

Tabell 4.7 Studiepoengproduksjon eksklusiv begynnerkurs ved Universitetet i Tromsø

	2008	2009	2010	2011	2012
Avlagte studiepoeng eksklusiv samisk som fremmedspråk		150	230	260	300

Tabell 4.7 viser at det er ei jevn stigning i avlagte studiepoeng i samiskspråklige kurs som ikke kan defineres som fremmedspråk/begynneropplæring. Det betyr at interessen for å ta høyere utdanning i samisk øker omtrent like mye for morsmålbrukere som for andre, og viser at UiT har en sentral posisjon når det gjelder å sikre samisk språkutdanning i Norge og Norden.

Tabell 4.8 Studiepoengproduksjon i nordsamisk totalt:

	2008	2009	2010	2011	2012
Samisk høyskole	672	1200	858	1170	852
Universitetet i Tromsø		320	745	900	1085
Totalt	672	1520	1603	2070	1937

¹⁰ Se nyhetsoppdrag: http://uit.no/nyheter/artikkel?p_document_id=331963&p_dim=88205

¹¹ Presentasjon 13. januar 2011: For mer info se vevadressen:

<http://webtv.uit.no/Mediasite/Play/ad3ef1b61b20436aaff268e20e3ccdef1d>

Som vi ser av tabell 4.8, har det vært en markant økning i studiepoengproduksjonen i nordsamisk fra 2008 til 2011, mens det er en nedgang for 2012. Slik Jon Todal har vist i *Samiske tall forteller 4*, har det de siste årene vært en nedgang i elevtallet i samisk som andrespråk i grunnskolen, etter at det i en periode var en markant oppgang i det samme elevtallet.¹² Kanskje kan dette gi utslag videre i utdanningsløpet ved at det er færre som er motivert for høyere utdanning i samisk, eller at det er strømninger i samfunnet som påvirker samisk både i grunnskolen, i videregående opplæring og i høyere utdanning som gjør at elevtallene øker eller minker på alle nivåer samtidig?

Vi vet at språkfag generelt har hatt en alvorlig nedgang i flere år både innenfor videregående opplæring og innen høyere utdanning der flere språkretninger har vært lagt ned de siste årene. Dette viser at ungdom i mindre grad velger språk som studievalg. Også dette kan ha mange årsaker, men da regjeringa fjernet kravet om obligatorisk opplæring i andrespråk i videregående opplæring, ga de kanskje samtidig signaler om at språk ikke var veldig *viktig*? Likevel, hvis for eksempel spansk i mindre grad studeres ved norske læresteder, kan det være en ulempe for Norge, men spansk er fortsatt ikke et truet språk. Hvis færre velger å studere samisk, kan det få store konsekvenser for samiske språk, som faktisk *er* truet.

Tabell 4.9 Total studiepoengproduksjon i samisk

	2008	2009	2010	2011	2012
Sørsamisk	102	180	378	144	426
Lulesamisk		138	438	276	306
Nordsamisk	672	1520	1603	2070	1937
Totalt	774	1838	2419	2290	2669

Tabell 4.9 viser økning i studiepoengproduksjonen i samisk fra 2008 til i dag. 2012 er toppåret, men 2010 har også en høy produksjon. Det betyr at stadig flere studerer samisk, og stadig flere avlegger eksamen i samiskspråklige studier. Dette er svært positivt og har vært et uttalt ønske både fra Sametinget og fra statlige myndigheter. Ikke overraskende er studiepoengproduksjonen signifikant større for nordsamisk enn for lule- og sørsamisk, men sett i forhold til hvor mange språkbrukere de ulike samiske språkene har, er ikke studiepoengproduksjonen i lule- og sørsamisk mindre.

¹² Jon Todal i *Samiske tall forteller 4*.

4.8 Tilrådinger

Denne artikkelen har sett på studiepoengproduksjonen i samisk språk ved høgere utdanningsinstitusjoner i Norge. Fire institusjoner tilbyr i dag slike kurs:¹³ Samisk høgskole, Høgskolen i Nord-Trøndelag, Universitetet i Nordland og Universitetet i Tromsø. Som statistikken viser, har det vært økning i studiepoengproduksjonen i samisk, mens mange andre språkfag har lavere søkertall og lavere studiepoengproduksjon enn for fem år siden. Slik sett må man kunne si at studiepoengproduksjonen i samisk bidrar til å oppnå høgere nivåer i Fishman sine stadier for språkbruk.

For å dekke et økende behov for høg kompetanse i samisk er det nødvendig å opprettholde studiepoengproduksjonen i alle samiske språk. Butenschøn-utvalget påpeker at rekrutteringen til høgere utdanning i samisk starter allerede i barnehagen. Det må altså jobbes med rekruttering til samiskspråklige tilbud både i barnehagen, grunnskolen, videregående opplæring og til universitet og høgskole.

Det er viktig at ulike institusjoner har et hovedansvar for kurs i ulike samiske språk, men det bør ikke medføre at andre institusjoner ikke også skal kunne bidra til studiepoengproduksjon i faget. Samarbeid mellom institusjonene er i denne sammenhengen viktig. SAK 7-samarbeidet bør derfor styrkes ytterligere.

Sjøl om studiepoengproduksjonen i alle tre samiske språk må sies å være god, er tallene sammenliknet med andre språk fortsatt relativt små. Dette betyr at flere av kursene kan være i fare for å bli nedlagt fordi de ikke bidrar til inntjening for lærestedet. Fordi samiske språk er definert som *definitivt* truet og *alvorlig* truet av UNESCO, må disse ses i ei særstilling. Praksis ved Universitetet i Tromsø bør derfor framstå som et eksempel til etterfølgelse for andre høyere utdanningsinstitusjoner som Universitetet i Nordland og Høgskolen i Nord-Trøndelag. Til tross for lavere rekruttering og studiepoengproduksjon sammenliknet med andre fag, opprettholdes og satses det videre på de samiskspråklige studieretningene ved UiT. Statistikken påviser også at det er klar sammenheng mellom antall samiske kurs en institusjon tilbyr og den samlede studiepoengproduksjonen i samisk. Derfor bør sentrale myndigheter og Sametinget vurdere incitamentet slik at institusjonene motiveres til å tilby flere samiskspråklige kurs.

NOKUT¹⁴ stiller kvantitative og kvalitative krav til institusjoner som skal tilby høgere utdanning, også for samisk. De kvalitative kravene må være de samme for samisk som for andre fag. Samisk utdanning skal holde høg kvalitet. Derimot bidrar de kvantitative kravene til at enkelte institusjoner ikke oppretter kurs fordi

---

¹³ Kartlegging av norske miljøer innen samisk forskning og høyere utdanning: omfang, rekruttering, finansiering, språk og samarbeid. Notat fra NIFU – Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.

¹⁴ Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen.

de ikke oppfyller de formelle kvantitetskravene. Flere av de kvantitative kravene vil i overskuelig framtid være umulig å oppfylle for samiske kurs.¹⁵ Her bør Sametinget gå i dialog med NOKUT og Kunnskapsdepartementet for å finne hensiktsmessige løsninger på situasjonen.¹⁶

Mediesituasjonen for samisk opplæring og utdanning er ofte preget av negative enkelthenvendelser og spådommer om at samiske språk er i ferd med å dø ut. For å sikre gode elevtall for samisk og en god studiepoengproduksjon i språket er det viktig å presentere samiske språk som nyttige og viktige. Da Universitetet i Nordland fikk 21 studenter på første år av bachelorutdanninga i lulesamisk, var dette langt bedre enn forventet. Universitetet i Nordland valgte å promotere lulesamisk som et språk i framgang og et verktøy for interessante jobbmuligheter. Dette hadde uten tvil en positiv effekt.

Med få lærekrefter i samisk ved de norske institusjonene er det hensiktsmessig å samarbeide over riksgrensa om samiske studietilbud. Imidlertid møter man her på problemer ved at høgskoleloven i Sverige ikke tillater felles kurs der eksamen avlegges ved ulike institusjoner. Sametinget bør spille inn til Kunnskapsdepartementet at det utarbeides ordninger som gjør at man kan tilby samiske kurs i samarbeid med svenske og finske institusjoner og fortsatt avlegge eksamen ved eget lærested.

Mangel på lærekrefter i samisk medfører at lærestedene ikke alltid kan tilby de samme kursene hvert studieår. Da er det viktig med forutsigbare ordninger som gjør at studentene kan planlegge utdanninga ved at det gis lett tilgjengelig informasjon om når de ulike samiskspråklige studietilbudene starter opp. Lærestedene bør legge slike planer for flere studieår fram i tid.

Felles samiske kurs for lærerstudenter og andre studenter er ikke tillatt i dag. Det bør sikres muligheter for at lærerstudenter kan følge kurs som egentlig er tilegnet andre studenter, da det ofte ikke er kapasitet til å holde to parallelle kurstilbud i samisk.

For å sikre ei ytterligere økning i studiepoengproduksjonen vil det spesielt for sørsamisk og lulesamisk være et stor ubenyttet potensial i begynnerkurs som kan kvalifisere til opptak på bachelorutdanning i samisk.

Studiepoengproduksjon i samisk vil fortsatt være viktig for å dekke samfunnsbehov og styrke statusen for samiske språk. Derfor bør det om noen år på nytt ses på utviklinga i studiepoengproduksjonen i samisk.

---

¹⁵ Her tenkes det første og fremst på for eksempel hvor mange fagpersoner institusjonen må ha på fagområdet for å kunne opprette et studieprogram.

¹⁶ Butenschøn-utvalget drøfter denne problemstillinga i kapittel 8 i sin rapport.

Kilder

Database for statistikk om høgre utdanning (www.dbh.nsd.uit.no).

Fishman, Joshua A. (1991). *Reversing Language Shift*. Multilingual Matters Ltd, Clevedon

Langfeldt, Liv, og Inge Ramberg (u.d.): Kartlegging av norske miljøer innen samisk forskning og høyere utdanning: omfang, rekruttering, finansiering, språk og samarbeid. Notat fra NIFU.

NOU 2000: 3. *Samisk lærerutdanning – mellom ulike kunnskapstradisjoner*. Avgitt september 1999.

Samiske tall forteller 4 (2011). Sámi allaskuvla.

St.meld. 34 (2001–2002). *Kvalitetsreformen. Om samisk høyere utdanning og forskning*.

Todal, Jon (2012). «Samisk språk i barnehage og skule 2011/12». I: *Samiske tall forteller 5*. Sámi allaskuvla 2012.

Utvalg for samisk forskning og høyere utdanning (Butenschøn-utvalget) (2012). *Guhkes bálgáid mielde – sámi dutkama ja alitoahpahusa birra* (Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning). Avlevert Kunnskapsdepartementet 20.6.2012.